

BAKA L. PATRIK

Dráma, három felvonásban

Simon Attila: Küzdelem a városért

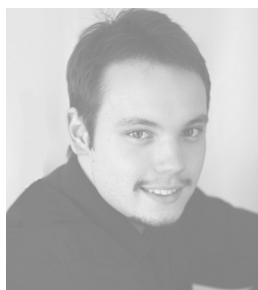
Simon Attila nevével a nagyközönség a szlovákiai magyar tanintézeteknek szánt történelemtanulmányok szerzőjeként és társszerzőjeként ismerkedhetett meg. Előző két kötete a *Telepesek és telepese falvak Dél-Szlovákiában a két világháború között* (2008) és az *Egy rövid esztendő krónikája. A szlovákiai magyarok 1938-ban* (2010) a Fórum Kisebbségkutató Intézet gondozásában jelent meg. Tudományos munkássága mind nagyobb jelentőséggel bír, és nem csak a szlovákiai magyar történészek körében. Legfrissebb könyve, a *Küzdelem a városért* c. kismonográfia az 1938-as tavaszi községi választásoktól az önálló szlovák állam alkotmányának 1939-es elfogadásáig tekinti át a szlovákiai magyarság, azon belül pedig főként a pozsonyi magyar etnikum sorsának alakulását.

Az előszóban a szerző munkáját három részre – az ő szóhasználatával élve „felvonásra” – osztja. Az első felvonáson belül az 1938-as választások eseményeit taglalja, a voksolás ugyanis egy papíron és lélekben vívott harc volt a város feletti jelképes hatalomért. A második felvonás 1938 őszén „játszódik”, a határváltozások időszakában, amikor is sokáig a levegőben lógott a kérdés: vajon melyik államhoz csatolják majd Pozsonyt? A harmadik felvonásban a magyarok saját egyenjogúságukért folytatott küzdelmével ismerkedhetünk meg, melyet immár az 1939. március 14-én kihirdetett önálló szlovák államalakulaton belül kellett megvívniuk.

Az előszó után, a *Pozsony az első köztársaság utolsó évében* című rész elején a szerző a vizsgált városban lejátszódott etnikai változásokkal foglalkozik. Kifejti, hogy Pozsony nem csupán állami hovatartozása – illetve ennek egyre növekvő ráhatása –, és az így felé irányuló bevándorló tömeg miatt lett a korábban német, majd magyar többségű településből egyre inkább cseh(és)szlovák város, hanem az őslakosság nagyfokú adaptációs képessége folytán is.

A küzdelem első felvonása: az 1938. június 12-i községi választások

Az első alfejezetben, *A választások kiírása és a választási listák* c. részben a szerző egyfajta felvezetőt tart az előző, tehát 1931-es választásokról, hogy majd az általa vizsgált voksolás eredményeit az olvasónak legyen mihez viszonyítania. Megismerhetjük a választások időpontja és a listák többnyelvűsége körüli bonyodalmakat, a rágal-

mazó kampány egyes elemeit, a voksoláson induló pártokat listavezetőikkel¹ és a politikában egyre nagyobb jelentőséggel bíró nacionalizmusok fajtáit is.

A választási kampány *finise* című alfejezet a jelentős pártok május elsejei felvonulásaival nyit, majd a HSLS, utána pedig a Hodža vezette Agrárpárt hatalmas népgyűléseit mutatja be. Ezt követve kitér az SJ zárórendezvényére, majd részletesen foglalkozik az EMP finispolitikájával, főként a június 9-én, a Kollár téri Alfa múzeumban megrendezett kampányzáró gyűléssel és annak beszédeivel.

A *választások eredményei* c. részben a szerző az országos választások kapcsán jegyez néhány bekezdést. Részletesen foglalkozik a pozsonyi eredményekkel, ahol a 87%-os részvétel után² csupán a CSKP-nek volt oka panaszra³, rajtuk kívül ugyanis minden párt – főként pedig az autonomisták (HSLS, KdP, EMP) – határozottan győzelemként értékelte az eredményt. A HSLS listavezetője, Karol Sidor így nyilatkozott a választások után „nem akarunk senkitől semmit elvenni, csupán azt követeljük, hogy Pozsony ismét szlovák, német és magyar legyen!” Tény, hogy az autonomisták így a képviselőtestület legerősebb csoportosulását alkothatták volna, a történelem azonban máshogy diktált, ugyanis nemhogy az új, de még a régi testület sem vihette tovább a város vezetését.

Második felvonás: küzdelem Pozsony hovatarozásáért 1938 őszén

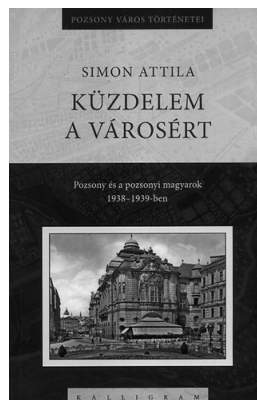
A *Pozsony a müncheni válság napjaiban* c. alfejezetben a szerző a tavaszi választásoknál jóval nagyobb feszültségű őszi események taglalásába fog. Leírja, hogy a müncheni válság nyomán a csehszlovák államvezetés miként jutott el a KdP felosztásától a szudétánémet területek átadásáig, hogy miként vált egyre durvábbá a pozsonyi helyzet (egyre nyíltabb antiszemitizmus), szól a Hlinka Gárdáról (HG), illetve a város számos jelentős és kevésbé jelentős eseményéről, melyeket egyöntetűen átítatott a rendkívüli szituáció szülte feszültség.

A *Német, magyar és szlovák törekvések a müncheni döntés utáni hetekben* c. rész elején az első csehszlovák köztársaság végnapjairól, illetve a HSLS céljainak teljesüléséről olvashatunk. A fő cél immár a teljes elszakadás lett. A fejezet foglalkozik a magyar többségű dél-szlovákiai rész kérdésével, mindenekelőtt azonban a nagypolitika azon mozanataival, melyek következményeként Pozsony a formálódó Szlovákiánál maradt. Szó esik továbbá Ligetfalú német megszállásáról, illetve a sikertelen komáromi tárgyalásokról is. Az alfejezet híven ábrázolja a pozsonyi lakosság voltaképpen összes etnikumának bizonytalanságát a fennálló helyzetben. A szlovák állam által a német etnikumnak nyújtott különleges jogok hozadékaként Pozsony utcáin egyre inkább megnyilatkoztak a nemzetiszocialista eszmék, de megjelentek a tiltott magyar irredentizmus gondolatai is. A pozsonyi magyarságnak azonban végleg bele kellett törődnie a kisebbségi létbe, mely a kibontakozó totalitárius államrendben egyre keserűbbé vált.

1 A szerző itt főként az öt legjelentősebb pozsonyi politikai erő, tehát a Szlovák Egység a Csehszlovák Demokráciáért és Köztársaságért (SJ), Hlinka Szlovák Néppártja (HSLS), a Kárpátinémet Párt (KdP), az Egyesült Magyar Párt (EMP) és a Csehszlovák Kommunista Párt (CSKP) bemutatására helyezi a hangsúlyt, különös tekintettel az EMP-re

2 Meg kell jegyezni, hogy a vizsgált korszakban a választás polgári kötelesség volt, ami alól csak nyomos – főként egészségügyi – indokkal nyerhettek az egyes személyek felmentést.

3 A CSKP internacionalista politikája ebben az időszakban nem volt képes érvényt nyerni.

Harmadik felvonás: küzdelem a pozsonyi magyar népcsoport egyenlő jogaiért 1938. november 3. – 1939. március 14.

Az *autonóm Szlovákia politikai és társadalmi viszonyai* c. alfejezetben Simon Attila az első és a második köztársaság különbségeit mutatja be, hogy az miként lett demokratikus republikából egy rendeletekkel kormányzó állammá. Szó esik a HG nem hivatalos rendőrségként történő működéséről, az addigi többpártrendszer megbuktatásáról, a december 18-i választások egyetlen listájáról (HSLŠ), melyre a KdP utódja, a Német Párt beleegyezéssel, az EMP egyetlen esélyes helyre kerülő képviselőjelöltje, Esterházy János pedig más alternatíva híján került fel. Mindezek után a szerző a zsidók és a csehek elleni atrocitásokkal, propagandával, majd pedig a kitelepítésükkel foglalkozik.

A *pozsonyi magyar politika és közélet újraszervezése az első bécsi döntés után* címet viselő rész a kormány által váratlanul kiírt népszélelés elemzésével nyit, fókuszában pedig a szlovenszkói magyarok legnagyobb számú kisebbségének otthont adó Pozsony eredményei állnak. Ír az EMP belső formálódásáról, céljairól és a külsőleg határozottnak tetsző jobbra fordulásáról, mely minden bizonnyal a helyzethez való igazodás kényszeréből eredt, a belső, keresztény ideológiájú vezetés ugyanis továbbra is elutasította mindkét szélsőséget. Ezekon túl szó esik még a pozsonyi Toldy-korról, illetve az ország-szerte alapítandó Magyar Házakról is.

A *pozsonyi magyar kisebbség jogállása az autonóm Szlovákiában* c. alfejezetben a szerző a korábban egyaránt autonomista beállítottságú német és magyar kisebbségek helyzetének különbségeiről ír, egymással szembeni viszonyaikról, és arról, hogy az államvezetés számára a magyarokkal szemben miként lett irányadó a reciprocitás elve. Részletezi a magyar kisebbség egyenjogúsági törekvéseit, memorandumait, illetve bemutatja a pozsonyi magyarság egyre diszkrimináltabb helyzetét.

Az utolsó, *Magyarok az önálló Szlovákia fővárosában* címet viselő részben Simon Attila az 1939. március 14-i szlovák önállóságig vezető utat mutatja be, részletezi Esterházy és az EMP tevékenységét, kitér egy nemzetiszocialista eszmeiségű új magyar párt alapításának sikertelen ötletére, a zsidó és magyarellenes atrocitásokra, a titokban szerveződő, majd elfojtott Magyar Gárda (Horthy Gárda) történetére, illetve összehasonlítja a magyar és a német kisebbségek jogait. Az alfejezet a június 4-én szervezett máriavölgyi zárandoklat elbeszélésével zárul.

A kötet végén, a *Képek* blokk alatt számos korabeli fotó, újságrészlet és szórólap hozza az olvasóhoz még közelebb a vizsgált kort. A *Küzdelem a városért* jól olvasható, tele számos idézettel, melyek még változatosabbá és érdekesebbé teszik a szöveget. Mivel a szerző hangsúlyozottan odafigyel az előzmények bemutatására, az olvasónak nincs szüksége más irodalom felsorakoztatására az ábrázolt állapotok magyarázatához.

Ahogy az a fentiekből kítűnhetett, Simon Attila *Küzdelem a városért* c. kismonográfiája részletes képet fest a nagy múltú magyar koronázóváros, Pozsony 1938/39-es történetéről, főként pedig az ott élő magyar kisebbség sorsának alakulásáról. A kötetet olvasva egyre inkább az a gondolat fogalmazódhat meg bennünk, hogy Pozsony megtette az első lépéseket afelé, hogy korábbi multietnikus, multikulturális és toleráns jellegét elvesztse. Ez a keserű kép azonban számos ok-okozatiság eredményeként jöhetett csak létre, melyek bemutatásának tökéletes kalauza Simon Attila 2011-ben megjelent munkája.

(SIMON Attila, *Küzdelem a városért. Pozsony és a pozsonyi magyarok 1938–1939-ben*, Kalligram, Pozsony, 2011.)